

Voorbeeld van een geslaagde herbestemming

Veranderen om te behouden: de verbouw van het Werkgesticht Norgerhaven

Ir. Rob Hendriks, DAAD architecten, Beilen

Inleiding

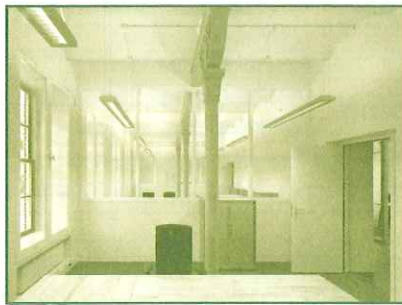
Met het werkgesticht Norgerhaven heeft W.C. Metzelaar aan het eind van de negentiende eeuw een complex ontworpen dat in de loop der tijd tal van functies heeft gekend. In de reeks van functieveranderingen, vanaf het oorspronkelijke ontwerp tot vandaag, is de meest recente - van werkgesticht tot kantoorgebouw - zeker de meest ingrijpende. Ook dit eigentijdse kantoorprogramma heeft er op vanzelfsprekende wijze een plek gevonden. De ingreep is niet onzichtbaar; het complex heeft een grondige transformatie ondergaan. Van binnen zijn alle ruimten verbouwd en ook aan de buitenzijde van het Rijksmonument zijn diverse aanpassingen zichtbaar. Nieuwe openingen en doorbraken in gevels en dak en de loopbrug tussen de voormalige directiewoningen en het poortgebouw, maken onmiddellijk duidelijk dat hier fors is verbouwd. De vanzelfsprekendheid van de transformatie is een gevolg van de manier waarop is doorgewerkt op de ontwerputgangspunten van de oorspronkelijke architect W.C. Metzelaar.



Bestaand complex

Analoog aan veel andere gebouwen in Veenhuizen, betreft het een complex dat rondom een binnenplaats is georganiseerd. Het bestaat uit een U-vormig gebouw met twee directiewoningen op de koppen en een poortgebouw ertussenin. Het U-vormige gebouw is onderverdeeld in negen compartimenten in twee bouwlagen en vier trappenhuisen. Met uitzondering van de grote wasserij beslaat elk compartiment ca. 200 m². De ruimtelijke opzet met een centrale,

dragende wand verdeelt het gebouw in een deel met uitzicht over het landschap en een deel dat op de binnenplaats uitkijkt. Tussen de wand en de gevel staat een rij gietijzeren kolommen. Het gebouw heeft een netto diepte van 12.6 m (vergelijkbaar met een modern kantoorgebouw!) en voldoende vensteropeningen aan weerszijden om het gehele vloeroppervlak op de begane grond van daglicht te voorzien. Het ritme van de kolommen is onafhankelijk van dat van de gevelopeningen



Trappen, kolommen en het gewelvenplafond geven de ruimten op de begane grond verfijning op detailniveau. De eerste verdieping is een open zolderruimte zonder centrale wand of kolommen, met een gesloten borstwering van ca. twee meter hoogte. De ruimte wordt per deel geleed door een viertal gebogen stalen spanten. Tussen de spanten zijn hoog in de kap per compartiment vier dakkapellen geplaatst. Het prachtige invallende zonlicht compenseert het volledige gebrek aan uitzicht vanuit deze voormalige slaapzalen.

Het gebouw lijkt ontworpen in onderdelen, die elk hun eigen verhaal kennen, hun eigen doel dienen en elkaar soms op gelukkige en soms op minder gelukkige wijze ontmoeten. Dit is een andere, meer pragmatische ontwerp-opvatting dan één waarin een bepaald aspect, zoals het representatieve gevelbeeld of de draagstructuur domineert en de consequenties dicteert voor de andere onderdelen van het gebouw. Het heeft een complex opgeleverd dat flexibel genoeg is om al meer dan een eeuw lang nieuwe programma's te accommoderen. Vanuit

dezelfde grondhouding is anno 2004 een nieuw hoofdstuk aan de geschiedenis toegevoegd.

Omgang met het verleden

In de wijze waarop door de ontwerpende disciplines met de fysieke erfenis van het verleden wordt omgegaan zit, tussen de uiterste polen van restauratie en sloop-nieuwbouw, een scala aan mogelijkheden. De positie die een ontwerper hierin kiest hangt af van verschillende factoren. De keuze wordt onder andere bepaald door de aard en de ontstaansgeschiedenis van het betreffende gebouw, de cultureel-historische waarde ervan, het nieuwe programma, de technische kwaliteit en in samenhang daarmee de zwaarte van de benodigde ingreep. Daarnaast wordt de ontwerphouding in belangrijke mate beïnvloed door de positie van de ontwerper zelf in de geschiedenis. Immers, geschiedenis is geenszins een zichzelf vertellend verhaal, maar een proces van permanente constructie en reconstructie en van het telkens opnieuw lezen en interpreteren van de overblijfselen, concepten en gebeurtenissen uit het verleden. Uitspraken over en interpretaties van de geschiedenis, ook door ontwerpers, zeggen in die zin net zo veel over de eigen tijd als over het verleden.

Ontwerpvisie DAAD

De projecten van DAAD bewegen zich voornamelijk binnen de dialectische ontwerpattitude. Onder andere aan de voorstellen voor de verbouw van het Goudkantoor, het Noorderbad, de Van Mesdagkliniek en de voormalige rechtbank te Groningen, heeft steeds de vraag ten grondslag gelegen hoe er een evenwicht tussen oud en nieuw gevonden kon worden. Soms zijn de ingrepen meer gericht op herstel of verbetering, soms op verder werken in de lijn van de oorspronkelijke toestand. En in sommige gevallen wordt bewust het contrast gezocht. Dit gebeurt echter altijd in dialoog met de geschiedenis van het gebouw, zonder de sporen die de tijd heeft nagelaten weg te poetsen.

Programma van Mogelijkheden

De heldere structuur en compartimentering, de afmetingen en vrije indeelbaarheid van de open ruimten en de pragmatische ontwerphouding van W.C. Metzelaar leverden een groot aantal gebruiks- en indelingsmogelijkheden op. Flexibele kantoorruimten op de begane grond van 3.6 m of 4.8 m diep aan weerszijden met een brede centrale gang, volledige kantoorruimten of een asymmetrische oplossing met een gang aan één zijde van de wand. Open werk- en overlegplekken met insteekverdiepingen op de zolders. Vaste kantoorruimten en algemene voorzieningen in de kopgebouwen. Het gebouw bleek bijzonder geschikt om verbouwd te worden tot dynamisch kantoor.

Ontwerp

Het voorstel voor het voormalige werkgesticht is gestoeld op het idee dat een monument als dit alleen kan overleven als het in staat is nieuwe programma's op te nemen. Dit betekent onder andere dat zuiver terugrestaureren naar de oorspronkelijke toestand alleen geen optie is, maar

dat het complex steeds weer zal moeten worden aangepast aan de actuele geldende eisen en wensen met betrekking tot klimaathuishouding, Arbo, bouwbesluit, comfort, ontsluiting, etc. In het ontwerp komen twee ambities samen. Het herstel van het complex en de transformatie tot eigentijds kantoor.

Om het eerste te bereiken moest een aantal correctieve ingrepen worden uitgevoerd, die een paar puur functionele aanpassingen uit het verleden, die het complex hebben aangetast, moesten herstellen. Op sommige plaatsen was de centrale wand gesloopt, op andere waren ad hoc gevelopeningen toegevoegd. De voorstellen beogen de oorspronkelijke structuur en het ordeningsprincipe van de gevels te herstellen, waarbij de sporen en littekens uit het verleden zichtbaar blijven.

Om goed als eigentijds kantoor te kunnen functioneren, waren aanpassingen in de ontsluitingsstructuur en ruimtelijke organisatie en een aantal bouwfysische maatregelen nodig.



Toekomst Veenhuizen

Met de eerste fase van de transformatie tot clusterkantoor is bewezen dat het voormalige werkgesticht een duurzaam en flexibel gebouw is waarin ook een eigentijds programma een onderkomen kan vinden. De monumentstatus is hierbij niet beperkend gebleken. Het resultaat is vanuit efficiency en flexibiliteit zeker vergelijkbaar met nieuwbouw terwijl de ruimtelijkheid en de architectuur van het oude complex uniek zijn.

Over het project verschijnt binnenkort een publicatie. Zie voor meer informatie www.daad.nl